

NÅGOT OM MUSIKALIEDATERING

För att citera Otto Erich Deutsch (1946), som citerar Oliver Goldsmith (1773): "Women and Music should never be dated." Tyvärr kan inte den historiska musikkforskningen slinka förbi ett av sina mest besvärliga och arbetskrävande problem med en så galant och elegant motivering; tvärtom hör behovet av årtal och ännu exaktare dateringar till de oundgängliga arbetsinstrumenten. På denna punkt har musikkförläggarna med ett försvinnande litet fåtal lysande undantag (till dem hör svensken Julius Bagge, se nedan i Litet förläggarslexikon) inte direkt gjort det lättare för eftervärlden. Anledningen till att musikalier inte, i likhet med t.ex. boktryck, har försetts med årtal, är lika förståelig som krass: var musikalerna försedda med årtal, befarade man att de snart skulle bli föråldrade och inte längre köpas av den musikaliska allmänheten. Motiveringen ger en inblick inte bara i det hårdföra kommersiella klimatet för musikkförläggarna, utan också i att den tryckta musiken - liksom den uppförda - i stor utsträckning var en förbrukningsvara, som snart behövde förnyas.

Enstaka ansatser gjordes dock redan under 1800-talet att avhjälpa dessa förhållanden; ett exempel på detta är en tonsättarkonferens i Leipzig 1847, då bland annat ett förslag väcktes att man skulle sätta årtal på sina musikalier. Många av de närvarande musikkförläggarna säges ha instämt i förslaget, men någon åtgärd blev aldrig av, sannolikt på de nyssnämnda kommersiella grunderna. Också i Sverige höjdes då och då liknande klagomål mot avsaknaden av dateringar på musikalier, bl.a. av A. Rubenson (se Tidning för Theater och musik 1859:11, s. [3], recension av H. Berens' Pris-sonat för piano op. 60). Rubenson tar denna sonat som ett gott exempel på vad saken gäller: vid utgivningen av verket hade det varit önskvärt att ange inte bara året utan även andra omständigheter i samband med den tävling i vilken sonaten fick första pris. "Om femtio år", skriver Rubenson, "skall man kanske förgäfvets framställa dessa frågor, och dock skulle deras besvarande kunna vara af mycket intresse för den inhemska musikk litteraturhistorien."

Även de svenska musikkförläggarna fasthöll under hela 1800-talet traditionen att inte förse sina utgåvor med dateringar. Men behovet av allmänna förteckningar över nya musikalier gjorde sig tidigt gällande under 1800-talet och blev påtagligt kännbart i samband med musikkförläggars verksamhetens starka expansion från mitten av århundradet, och då givetvis i den inhemska musikkhandeln. En första ansats finner man i den av L. Hammar-sköld utgivna Repertorium för svenska bokhandeln (provnr 1822; jan.-okt. 1823), vari W. F. Holmgren publicerade ett antal musikkförteckningar. Men denna publikation blev mycket kortlivad, liksom den av Holmgren utgivna tidskriften Euterpe (1823; med däri ingående

förteckningar). Fragmentariska musikalieförteckningar inflöt även i den 1828-65 utgivna Svensk bibliografi. Även Ny tidning för musik 1853-57 innehåller sporadiska sammanställningar över "nya musikalier". Det musikbibliografiska arbetet tog fastare form först genom de förteckningar som trycktes halvårsvis i Intelligensblad för svenska bokhandeln med början år 1856. Drivande kraft var härvidlag den ledande gestalten bland de svenska musikförläggarna, Abr. Hirsch. De halvårsförteckningar, som han publicerade, kan följas i Intelligensbladet 1856-62 och från 1862-85 i Svensk bokhandelstidning. Hirsch skötte själv sammanställningen av materialet fram till den 1/10 1875, då uppgiften övertogs av J. Bagge. I en notis år 1876 riktade Bagge en särskild uppmaning till landets musikförläggare att utan anmaning skicka in exemplar "à condition", detta för att förteckningarna skulle bli så fullständiga som möjligt.

Anledningen till att förteckningarna upphörde 1885 torde vara planerna på särskilda musikförteckningar i Svensk bokkatalog. Den första som utkom var den av Bagge sammanställda "Musikalier utkomna på svenskt förlag 1876-85", tr. i Svensk bokkatalog 1890. Den följdes av förteckningar i samma katalog för åren 1886-95 (Sthlm 1900) och 1896-1900 (Sthlm 1904), de två sistnämnda utförda av I. Löfving.

Omkring 1890 inträffade emellertid en viktig förändring, som består i att musikförteckningarna lösgjordes ur bokhandelskatalogerna och publicerades självständigt. En början hade gjorts av Th. Tammelin, som 1889 utgav Uppslagsbok för svenska musikhandeln (supplement 1892). Det är denna verksamhet som fick sin fortsättning i dåvarande bokhandelsbiträdet, senare bokhandlaren John Levi Lindquists mäktiga musikbibliografiska insats. Lindquist fortsatte arbete med Uppslagsbok för svenska musikhandeln och utgav 1891-1945 de följande banden, som kom vart femte år. Bredvid denna förteckning publicerade Lindquist från 1909 förteckningar kvartalsvis i Svensk bokhandelstidning och 1916-42 i Svensk musikförteckning (vars innehåll ingick i Uppslagsbok för svenska musikhandeln). Arbetet fördes från 1943 vidare av J. L. Lindquists son, nuvarande biblioteksrådet J. C. Sune Lindquist; såväl Svensk musikförteckning som Uppslagsbok för svenska musikhandeln utkommer alltjämt. Numera har verksamheten förlagts till Bibliografiska institutet vid Kungl. Biblioteket i Stockholm.

De nu nämnda allmänna, musikbibliografiska hjälpmedlen har dock inte anförts i det följande i de olika sammanställningarna av material från svensk musikpublikationsverksamhet från 1700-talets slut fram till 1915 (dvs. året innan Svensk musikförteckning började utkomma). I stället har urvalet inriktats på förteckningar och andra listor, som utgavs av tryckare och förläggare, i vissa fall även av bok- och musikhandlare. För tiden fram till ca 1850 kan i allmänhet relativt exakta dateringar erhållas med hjälp av olika tryckeri- och

förlagskataloger, se nedan Förlagskataloger ca 1790-1900. Avsikten är att i en andra etapp fullfölja denna sammanställning med hjälp av annonser o.a. meddelanden i dagspress och tidskrifter; redan nu kan dock många enskilda dateringar nås med användande av A. Wibergs omfattande excerptmaterial, deponerat vid SMA. För tiden efter ca 1850 fram till 1915 finns däremot större möjligheter att med hjälp av förlagens egen löpande numrering av sina produkter datera deras utgåvor mera exakt. Dessa s.k. förlagsnummer (dvs. de siffror som brukar stå nederst på notsidorna samt på häftenas titelblad) [benämns även "plåtnummer", på engelska "publisher's number" eller "plate number", SEL] motsvarar en löpande numrering som förläggarna införde i sina förlagsböcker i samband med att ett verk antogs till utgivning. Vissa förlagsböcker finns bevarade (från Abr. Hirschs, Abr. Lundquists, Elkan & Schildknechts och C. Gehrman's förlag); med ledning av dessa förlagsböcker har kronologiska förlagsnummerlistor sammanställts och återges nedan för varje förlag.

Källor och litteratur:

- Cotages d'éditeurs antérieurs à c. 1850. Liste préliminaire; Sweden ([by] Cari Johansson). I: Fontes Artis Musicae 1967:1/2, s. 31-33. Ett tack riktas här till 1. bibliotekarie Cari Johansson och till redaktionen för Fontes för tillåtelse att använda tillämpliga delar av förteckningen i föreliggande sammanställningar.
- SMA: A. Wibergs excerpter (deposition).
- A. Wiberg, De första litografiska anstalterna och musiktrycket. Stentryckeriernas musikallieproduktion till o. 1830. (Otryckt uppsats; ex. SMA.)
- A. Wiberg, Den svenska musikhandelns historia. Sthlm 1955.
- A. Wiberg, Olof Åhlströms musiktryckeri (STM 1949, s. 83-136).

Axel Helmer